

Časopis pro pěstování matematiky

Ladislav Procházka

K šedesátinám profesora Karla Drbohlava

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 112 (1987), No. 3, 327--330

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/118315>

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1987

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

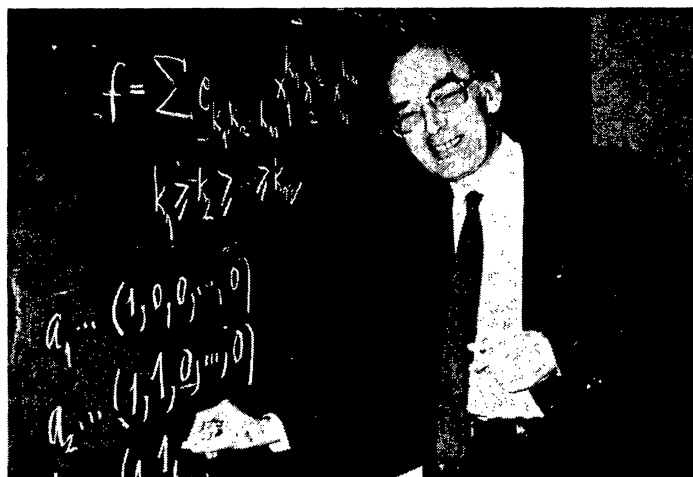

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ZPRÁVY

K ŠEDESÁTINÁM PROFESORA KARLA DRBOHLAVA

LADISLAV PROCHÁZKA, Praha

V poslední době jsme svědky podivného jevu: řada matematiků, které jsme zvyklí pokládat za příslušníky střední generace, zcela nečekaně oslavuje své šedesátiny. Mezi takové patří i profesor matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze RNDr. Karel Drbohlav, DrSc., jenž se dožil tohoto životního jubilea dne 20. března 1987.

Celý život profesora Drbohlava je spojen výlučně s Prahou. Tam se narodil v rodině praktického lékaře a v Praze také prošel všemi typy školního vzdělání. V roce 1946, po maturitě na reálném gymnaziu, odešel studovat matematiku na přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy. Jako jeden z prvních si zvolil studium pouze odborné matematiky, zatím co většina jeho spolužáků dávala tehdy přednost tradičnímu dvouřadovému studiu, jehož absolutorium opravňovalo k výkonu učitelství na středních školách. Karel Drbohlav se tenkrát rozhodl pro vědeckou dráhu, jako by se učitelství trochu vyhýbal a ani netušil, že svému osudu neunikne a skončí jednou jako vynikající vysokoškolský pedagog. Po čtyřletém studiu byl v roce 1950 přijat na katedru matematiky přírodovědecké fakulty UK na místo asistenta a když roku 1952 svá vysokoškolská studia definitivně ukončil získáním titulu RNDr., byl jmenován odborným asistentem. Dlužno dodat, že se jím už vlastně

stal na nové fakultě, neboť ve školním roce 1952/53 se matematicko-fyzikální sekce tehdejší přírodovědecké fakulty osamostatnila a vznikla tak v Československu první matematicko-fyzikální fakulta. Celý další osud Karla Drbohlava je již svázán s touto fakultou. Na ní byl po úspěšné habilitaci v roce 1967 jmenován docentem a počínaje rokem 1977 profesorem pro obor matematika. Mezitím získal roku 1966 vědeckou hodnost doktora fyzikálně-matematických věd. I zde postupoval Karel Drbohlav poněkud výjimečným způsobem. Svou disertaci podal jako kandidátskou a ta byla pro svou vynikající úroveň uznána jako práce doktorská.

Na utváření osobnosti profesora Drbohlava je možno vystopovat dva rozhodující vlivy. Především to byla plejáda vynikajících matematiků, která působila v době jeho studií na pražské univerzitě a která hluboce ovlivnila odborný vývoj celé poválečné generace matematiků u nás. Bylo by zde možno uvést řadu velkých jmen, ale Karel Drbohlav sám se považuje za žáka akademiků V. Kořínka, V. Jarníka a E. Čecha. Od Vladimíra Kořínka přejal lásku k moderní algebře, Vojtěch Jarník mu byl vzorem v pedagogickém mistrovství a v citlivém přístupu ke studentům a u Eduarda Čecha obdivoval šíři a hloubku matematického záběru. Ovšem poválečné období, kdy Karel Drbohlav se rozhodoval pro svou budoucí profesionální cestu, je obdobím hlubokých společenských přeměn spojených též s obnovou a růstem československé matematiky. Jde o růst s velkým rozpětím obsahovým, ale i společenského významu matematiky pěstované v našich zemích. Na uskutečnění celé řady pozitivních změn se velkou měrou podílel i Karel Drbohlav, když se uvědoměle a promyšleně snažil napomáhat především rozvoji naší algebry. Zde zejména usiloval o dosažení větší šíře u nás sledované algebraické problematiky a o její účinnější působení na rozvoj matematiky jako organicky spjatého celku. Toto byl cíl, který si záhy ujasnil a který pak určoval celkové zaměření jeho činnosti pedagogické, vědecko-výzkumné i organizační.

Odtud snadno pochopíme, proč v centru vědeckého zájmu profesora Drbohlava byly především otázky obecně algebraické, umožňující syntézu speciálních teorií, jejich případné zjednodušení nebo přenos do jiné situace. Jeho teorie kongruencí na komutativních pologrupách [10], [11], [12] je především důkazem možnosti přenést noetherovskou teorii ideálů z okruhů do prostředí komutativních pologrup a má pro studium těchto struktur základní význam. Důležitý prostředek uskutečňování myšlenky syntézy našel K. Drbohlav v teorii kategorií. Je autorem jedné z prvních konstrukcí nekonkrétní kategorie [8], konstrukce jednoduché a nezávislé na axiomu výběru. Vytvořil kategoriální variantu Birkhoffovy věty o varietách algeber [13] a s její pomocí položil základ ke studiu algeber v kategorii duální ke kategorii množin [14], [16]. Jeho algebry mají rovněž blízko k automatům. Ve studiu tolerančních prostorů hledá způsob modelování struktury spojitosti na algebrách diskrétními prostředky [17], [18], [19]. Zvláštní pozornost přitom věnuje grupám automorfismů pologrup či n -pologrup a jejich pevným bodům. Svou větou o reprezentaci multi-algeber tolerančními algebrami [18] nachází vzájemnou souvislost mezi těmito dvěma druhy algebraických struktur.

Ve vědecké tvorbě profesora Drbohlava zauímají zvláštní místo práce motivované potřebami praxe. Je autorem matematického modelu horninového prostředí, který vytvořil v rámci dlouholetého výzkumu pro potřeby báňských projektantů. Za zmínku stojí snad i to, že již v době, kdy se u nás teprve začínal rozvíjet operační výzkum, navrhl nový algoritmus pro řešení dopravního problému [3], [7], algoritmus, který má svoje přednosti.

Leč my všichni, kdo profesora Drbohlava známe, dobře víme, že hlavní těžiště tvůrčího úsilí vidí ve své činnosti pedagogické. Nikdy nelitoval věnovat jí čas a energii a přece vždy byla tato energie dobře zúčtena, neboť pro pedagogickou práci má Karel Drbohlav mimořádný talent. Přímo programově měnil témata svých výběrových přednášek, aby poskytl studentům více rozmanitosti, ale i vyváženosti vykládané látky. Rovněž jeho kurzovní přednášky přináší mnoho nového a originálního ve vedení jednotlivých důkazů nebo v celé metodické koncepci; složitě se tak stává srozumitelnějším a jednoduché průhledným. V posledních letech věnuje značnou část svého pedagogického umění přípravě učitelů středních škol a to nejen na matematicko-fyzikální fakultě, ale i na fakultě přírodovědecké a pedagogické. Snad je zde vhodné ještě připomenout, že v prvních letech existence fakulty technické a jaderné fyziky ČVUT s úspěchem pomáhal vychovávat i absolventy této fakulty.

Osobnost profesora Drbohlava bychom však vyličili zkresleně, kdybychom tu alespoň v hrubých rysech nevzpomněli jeho činnosti organizační. Připomeňme především, že po odchodu akademika Kořínka do důchodu stanul v čele katedry (1970 až 1975). Přitom současně po tři roky vykonával na matematicko-fyzikální fakultě náročnou funkci proděkana. Po dlouhá léta je členem řady fakultních i celostátních komisí, z nichž některým předsedá (komise pro obhajoby kandidátských či doktorských disertací), býval koordinátorem hlavního úkolu státního programu základního výzkumu a nato dlouhodobě vedl výzkumný kolektiv jako odpovědný řešitel dílčího úkolu státního plánu. Od roku 1978 je předsedou Krajského výboru matematické olympiády a v roce 1984 organizoval jubilejní 25. ročník Mezinárodní matematické olympiády v Praze. Mnohé instituce jeho nezištnou a obětavou práci pro společnost po zásluze ocenily. V roce 1975 mu byla udělena Pamětní medaile strojí fakulty VUT v Brně, pak následovala medaile 1. stupně MFF UK (1978) a Stříbrná medaile přírodovědecké fakulty UJEP (1979); přitom další mnohá čestná a veřejná uznání neuvádíme. Ovšem nejvyššího ocenění se mu dostává tím, že si u svých kolegů, spolupracovníků a žáků získal přirozenou úctu a to nejen jako matematik a učitel, ale také jako člověk, člověk dobrý, skromný, spravedlivý a mimořádně přátelský. Proto mu k jeho životnímu jubileu všichni od srdce přejeme pevné zdraví, další pracovní zaujetí a takovou životní pohodu, jakou kolem sebe dokáže vytvářet jedině on sám.

PŮVODNÍ VĚDECKÉ PRÁCE PROFESORA KARLA DRBOHLAVA

[1] Gruppenartige Multigruppen, Czechoslovak Math. J. 7 (82) (1957), 183—190.

[2] Poznámka k theorii Riemannova integrálu, Časopis Pěst. Mat. 83 (1958), 23—26.

- [3] O minimume odnoje linejnoe formy, *Czechoslovak Math. J.* 8 (83) (1958), 190–196.
- [4] A note on a problem of a ring covered by fields, *Acta Univ. Carolinae — Math. et Phys.* (1962) No 1, 23–24.
- [5] A note on the minimum-ideal of a given matrix, *Acta Univ. Carolinae — Math. et Phys.* (1962) No 1, 17–18.
- [6] A note on an inequality, *Acta Univ. Carolinae — Math. et Phys.* (1962) No 1, 15–16.
- [7] On a problem connected with the transportation problem, *Acta Univ. Carolinae — Math. et Phys.* (1962) No 1, 19–22.
- [8] Concerning representations of small categories, *Comment. Math. Univ. Carolinae* 4 (1963), 147–151.
- [9] A note on epimorphisms in algebraic categories, *Comment. Math. Univ. Carolinae* 4 (1963), 81–85.
- [10] Concerning congruence relations on commutative semigroups, *Comment. Math. Univ. Carolinae* 4 (1963), 11–13.
- [11] On finitely generated commutative semigroups, *Comment. Math. Univ. Carolinae* 4 (1963), 87–92.
- [12] Zur Theorie der Kongruenzrelationen auf kommutativen Halbgruppen, *Mathematische Nachrichten* 26 (1964), 233–245.
- [13] A categorical generalization of a theorem of G. Birkhoff on primitive classes of universal algebras, *Comment. Math. Univ. Carolinae* 6 (1965), 21–41.
- [14] On coalgebras, Summer Session on the Theory of Ordered Sets and General Algebra, Cikháj 1969, Brno, UJEP 1969, 81–87.
- [15] On certain decompositions in lattices, *Acta Fac. Rerum Natur. Univ. Comenian. Math.*, suppl. 1971, 13–16.
- [16] On quasicovarieties, *Acta Fac. Rerum Natur. Univ. Comenian. Math.*, suppl., 1971, 17–20.
- [17] Remarks on tolerance semigroups, *Comment. Math. Univ. Carolinae* 21 (1980), 447–456.
- [18] Remarks on tolerance algebras, *Acta Univ. Carolinae — Math. et Phys.* 22 (1981), 11–16.
- [19] Homogeneous Groupoids, *Acta Univ. Carolinae — Math. et Phys.* 22 (1981), 3–5.
- [20] Associativity semihypergroups and related problems, *Atti del Convegno su Ipergruppi, altre strutture multivoche e loro applicazioni*, Udine 1985, 75–86, (spoluautoři *T. Kepka, P. Němec*).